

Porozmawiajmy o rozmowie

Lingwistyczne aspekty dialogu

Prace Naukowe
Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 2137

Porozmawiajmy

O rozmowie

Lingwistyczne aspekty dialogu

Redaktor naukowy
Małgorzata Kita

Współredaktor naukowy
Jan Grzenia

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2003

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
Krystyna Kleszczowa

Recenzenci
Jolanta Antas
Halina Zgórkowa

Na okładce zamieszczono obraz *Konfrontacja podobieństw* Rafała Olbińskiego ©
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dziękuje Panu Rafałowi Olbińskiemu
za nieodpłatne udostępnienie ilustracji obrazów z kalendarza Plus GSM 2001,
wydanego przez Biuro Promocji i Mediów „Filmar” Sp. z o.o. w Warszawie

Redaktor: Olga Nowak

Redaktor techniczny: Małgorzata Fołys

Korektor: Mirosława Żłobińska

Copyright © 2003 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 83-226-1210-9

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 280 + 50 egz. Ark. druk. 13,25 + wkładka.
Ark. wyd. 16,5. Papier offset. kl. III, 80 g Cena 23 zł

Firma „GOLDPRESS” s.c.
ul. Płonów 24, 41-200 Sosnowiec

Spis treści

Słowo wstępne (<i>Jan Grzenia, Małgorzata Kita</i>)	7
O potrzebie refleksji nad rozmową. Zaproszenie do dyskusji (<i>Olga Wolińska</i>)	9
Krystyna Kleszczowa O wyrazie <i>rozmowa</i> słów kilka	11
Elżbieta Kuryło Próba definicji ROZMOWY na podstawie użyc w tekstach współczesnych wyrazu <i>rozmowa</i> i jego wariantów stylistycznych	16
Bożena Taras <i>Słowo do słowa, zrobi się rozmowa</i> , czyli kilka spostrzeżeń na temat rozmowy	35
Aleksander Wilkoń Gatunki mówione	46
Małgorzata Karwatowska, Paweł Nowak List jako zaproszenie do dialogu	59
Władysław Lubaś Nazywanie osób w dialogu	71
Jan Grzenia Internet jako miejsce dialogu	81
Barbara Boniecka Temat a miejsce rozmowy	91
Monika Worsowicz Jak rozmawiają właściciele zwierząt w poczekalni weterynaryjnej	113
Iwona Loewe Głos w sprawie metarozmowy, czyli <i>chciałabym powiedzieć, że...</i>	121

Katarzyna Wyrwas	
<i>To ludzka rzecz – pogadać...</i> , czyli o rozmowie w reklamie	126
Katarzyna Sujkowska	
Wywiad prasowy jako typ tekstu wykorzystywanego w działalności <i>public relations</i> – próba typologii	137
Małgorzata Kita	
Syndrom Knocka, czyli czego językoznawca może się dowiedzieć, badając teksty wywiadów	149
Bożena Witosz	
Literackie zapisy rozmowy w tzw. młodej prozie polskiej lat dziewięćdziesiątych. Kilka przykładów	163
Jolanta Tambor	
Relatywizm językowy w ujęciu fabularnym Stanisława Lema	174
Artur Rejter	
Rozmowa poetycka	182
Ewa Sławkowa	
Rozmowa i jej aktualizacje w poezji Czesława Miłosza	192
Romualda Piętkowa	
<i>...jeśli będziemy ze sobą rozmawiać...</i> O aksjologicznym wymiarze rozmowy myśli kilka	202

Słowo wstępne

Tytuł naszej książki brzmi *Porozmawiajmy o rozmowie*. To zaproszenie do szczególnej rozmowy, w której uczestnicy, mówiąc o jednym przedmiocie, nie spotykają się bezpośrednio, w tym samym czasie i przestrzeni. Łączy ich zainteresowanie jednym obiektem – złożonym, zróżnicowanym, skomplikowanym, trudnym do opisanego, a przecież tak... zwykłym, codziennym. Chcą mówić o nim, dodawać własne przemyślenia, wymieniać poglądy i pomysły. Chcą być razem w pewnej przestrzeni intelektualnej, która likwiduje bariery przestrzeni fizycznej. Takie szerokie rozumienie rozmowy – spotkania potwierdza Theodore Zeldin: „Rozmowa to spotkanie umysłów o różnych wspomnieniach i nawykach. Kiedy do niego dochodzi, następuje nie tylko wymiana faktów: są one przetwarzane, oblekane w nowe kształty, wyciąga się z nich nowe wnioski, używa do wytyczenia nowych dróg myślenia. Rozmowa nie jest po prostu tasowaniem kart. Tworzy nowe karty. To właśnie interesuje mnie i ekscytuje – iskry krzesane przez dwa umysły. A najbardziej zależy mi na nowych konwersacyjnych ucztach, jakie można urządzić dzięki tym iskiernikom.” (T. ZELDIN, 2001: *Jak rozmowa zmienia twoje życie*. Tłum. M. SENDECKI. Warszawa, s. 25).

Osoby, biorące udział w naszym przedsięwzięciu pokazują, że w zakresie badań nad rozmową wiele jest obszarów, które nie zostały poddane eksploracji i penetracji badawczej. Rozmowa jako forma wypowiedzi od stosunkowo niedawna interesuje językoznawców. Badania nad nią mieszczą się w takich nurtach, jak interakcjonizm lingwistyczny, analiza dyskursu, analiza konwersacyjna, pragmatyka lingwistyczna, genologia, teoria aktów mowy, stylistyka. W polskim językoznawstwie niewiele jest książek jej poświęconych, choć na rynku wydawniczym można spotkać dziesiątki

popularnych poradników konwersacyjnych, które doradzają, jak rozmawiać skutecznie, jak mówić, by być wysłuchanym, jak rozmawiać, by wywrzeć dobre wrażenie, jak powinni rozmawiać kobieta i mężczyzna. Niezależnie od wartości dowodzą – z jednej strony – dużego zainteresowania czytelników rozmową, z drugiej strony – potrzeby głębszej refleksji naukowej nad nią.

W książce zebrano artykuły dwudziestu badaczy języka polskiego z kilku ośrodków uniwersyteckich: lubelskiego, łódzkiego, opolskiego i katowickiego. Autorzy włączają się w dyskurs językoznawczy wyznaczony wymienionymi wcześniej domenami badawczymi. Publikowane teksty dotyczą form dialogowych, stąd w tomie pojawiają się takie terminy, jak „dialog”, „rozmowa”, jednak w naszych rozważaniach dotyczą one różnych bytów językowych i nie należy ich traktować jako tożsame, synonimiczne.

Są tu więc artykuły podejmujące próbę zdefiniowania tego gatunku mowy, jakim jest rozmowa, i umiejscowienia jej wśród innych gatunków mówionych, dialogowych. Znajdują się w tomie teksty poświęcone różnym odmianom gatunkowym rozmowy. Badacze zajmują się uczestnikami rozmowy. Nie pominięto jednego z najważniejszych, ale też najtrudniejszych teoretycznie elementów rozmowy, jakim jest jej temat. Rozpatruje się związek tematu z miejscem, w którym przebiega rozmowa. Zajęto się „obrazami” rozmowy w literaturze polskiej. Rozmowa w tych artykułach jawi się jako konieczność wyrosła z natury ludzkiej i jako wartość w systemie aksjologicznym człowieka.

Duża część zebranych w tomie artykułów została przygotowana z myślą o konferencji poświęconej rozmowie, która odbyła się za pośrednictwem Internetu (<http://uranos.cto.us.edu.pl/~rozmowa/>). Była to pierwsza w Polsce konferencja naukowa o takiej formule, wykorzystująca nowoczesne medium, alternatywna wobec konferencji tradycyjnych.

Jan Grzenia, Małgorzata Kita

Książka ta, można powiedzieć polifoniczna, ze względu na różnorodność zagadnień podejmowanych przez autorów, wyraźnie obrazuje dwie główne tendencje w postrzeganiu współcześnie rozmowy i komunikacji międzyludzkiej. Pierwsza wskazuje na nieuchronny kryzys komunikacji, dokonujący się na naszych oczach, na dewaluację istoty rozmowy we współczesnych mediach, na niemożność porozumienia się, na iluzję komunikacji, jaką tworzą środki masowego przekazu i reklama. Jest jednak także zgoła odmienne spojrzenie, które podkreśla rozwój nowych gatunków porozumiewania się ludzi. I nie chodzi tylko o nowe techniki przekazu i komunikacji, ale wynikające z tych rozwiązań próby adaptowania i tworzenia skutecznych sposobów i środków dialogowania. Autorzy wskazują na wyłaniające się nowe typy, a nawet gatunki komunikowania się, podkreślają, że rozmowa przekroczyła granice ustności i kontaktu twarzą w twarz, które to cechy stanowią o prototypowości rozmowy potocznej

Prof. UJ dr hab. Jolanta Antas

Ten tom stanowi zjawisko w pewnym sensie bardzo nowatorskie. Jest to pokłosie internetowej konferencji naukowej. Teraz teksty przygotowane dla jej potrzeb zaczynają żyć tradycyjną formą książkową. Ciekawe *signum temporis*, które – być może – będzie miało coraz więcej kontynuacji.

Prof. dr hab. Halina Zgólkowa